

FIGYELŐ

A „Könyvtári Minerva”-ról. A *Magyar Könyvszemle* 1899. évfolyamában szerény hír¹ adta tudtul, hogy a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége a múzeumok és könyvtárak állapotát és múltját ismertető zsebkönyv közreadását tervezi.

Az 1897-ben felállított Országos Főfelügyelőség korán felismerte, hogy területének ismerete és a fejlesztés igénye² megköveteli az állandó tájékozottságot. Ezért vette munkaprogramjába egy zsebkönyv kiadását.

A *Szemle* ugyanazon évfolyamában³ további közleményt is olvashatunk a zsebkönyv előkészületeiről. Címe most már a végleges: *Magyar Minerva*, és tisztázza céljait is: kényelmesen használható gyakorlati segédeszközt akar az érdeklődők kezébe adni, továbbá visszatükrözni a magyarországi kultúra „egy igen nevezetes részének képét.” A közlemény előre figyelmeztet, hogy az új kiadvány teljesség szempontjából nem lesz tökéletes, különösen a múzeumok vonatkozásában. A könyvtárügy terén jobb a helyzet, mivel e téren jelentékeny előmunkálatok folytak. Reményét fejezi ki, hogy a *Magyar Minerva* hozzá fog járulni ahhoz, hogy a vezetésben öntudatosabb elvek érvényesüljenek, és ennek eredményeként majd részletesebb adatok állnak a további kötetek összeállításához rendelkezésre. Az Országos Főfelügyelőség 1695 kiküldött kérdőívéből 916 érkezett vissza, és kb. 700 került ebből felhasználásra. Egyben megemlíti, hogy az összegyűjtött adatokat a szerkesztőség egy bécsi kiadvány szerkesztőségének is átengedte a külföld tájékoztatására.

A *Minerva* munkálatai tehát megindultak, de nem minden előzmény nélkül. Az első kísérletek a könyvtári helyzet feltárására, összefoglalására statisztikai jellegűek voltak: GyÖRNGY Aladár szerkesztésében 1886-ban megjelent a *Magyarország köz- és magán-könyvtárai 1885-ben* c. kiadvány. Az adatgyűjtés módját, a feldolgozás elveit fekteti le ez a jelentős munka, és nem nehéz hatását felismerni a *Magyar Minerva* 1. évfolyamán.

Megelőzi azonban a *Magyar Minerva* kiadását a jelzett bécsi szerkesztőség kiadványa,⁴ amelyről a recenzió⁵ joggal állapíthatja meg: „valóságos kincses bányához vezető utat jelöl meg ez a könyv”. A könyv révén külföldön — első ízben hiteles adatok alapján — „kedvező következtetéseket vontak kulturális állapotainkra”. Sok könyvtárról e révén szerezhettek először tájékozódást. 1014 osztrák és 656 magyar könyvtárról közölt ismertetést. Rövid, de tartalmas történeti részét és az egyes könyvtárakra vonatkozó szakirodalom pontos összeállítását érdemes kiemelni. PETZHOLDT 1875-ben megjelent jegyzékét követi szerkezetében.

1. *Magy. Könyvszle.* 1899. 205. l.

2. *Videki könyvtáraink 1899-ben.* Kivonat a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének működéséről a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett jelentéséből. *Magy. Könyvszle.* 1900. 265—274. l.

3. *Magy. Könyvszle.* 1899. 408. l.

4. BOHATTA, Johann—HOLZMANN, Michael: *Adressbuch der Bibliotheken der Osterreich—Ungarischen Monarchie.* Wien, 1900.

5. *Magy. Könyvszle.* 1900. 101—102. l.

A *Magyar Minerva* szerkesztésének előzetes híreit valóban rövid idő múlva követi a kiadvány is. A *Könyvszemle*⁶ sietve hírül adja megjelenését, és örömmel jelzi, hogy a napi sajtó jól fogadta, majd később részletesebb recenziót is közöl.

Nyomon követhetjük a 2. évfolyam előkészületeit⁷ és megjelenését is.⁸ Az 1902-ben megjelent kötet az 1901-es adatok alapján valóban friss tájékoztatást tudott nyújtani. A nyomdai átfutási idő, úgy látszik, akkoriban még nem jelentett problémát . . .

Az Országos Főfelügyelőség gondoskodik a kiadvány költségeiről, a 3. évfolyam szerkesztési költségeire 2230 koronát fordít, alig valamivel kevesebbet, mint a könyvtári tanfolyamokra.⁹

A további kötetek sorsa azonban már nem ilyen biztosított. Egyre lassabban és egyre nagyobb időközben követik egymást a kötetek. A 4. évfolyam (1912) előszava joggal panaszodik a szerkesztés nehézségeire: a tiszteletdíjas könyvtárosok változásai-val nagyon bizonytalan az adatok gyűjtése. Tudatában van a szerkesztőség annak is, hogy mint minden statisztika, ez is már a megjelenés napján elavult, s a tükörkép, amelyet mutat, a jelen állapotnak csak közelítően hű mása.

Az 5. kötet ismét viszonylag gyorsabban jelenik meg — 1915-ben —, de az előszó-ban itt is a szerkesztés nehézségeiről olvashatunk.¹⁰

Közbeszólnak a háború eseményei is mind az 5. kötet adatgyűjtésének teljessége vonatkozásában, mind pedig a további kötetek megjelenésébe.

Hosszú szünet következik, míg végre az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ kiadásában 1932-ben megjelenik a 6. kötet. Hiába írja azonban GULYÁS Pál:¹¹ „Adja az isteni Gondviselés, hogy . . . a jelen súlyos gazdasági válság dacára is mielőbb napvilágot láthasson” — a folytatás elmaradt mind a mai napig.

64 év alatt a *Magyar Minerva* 6 kötete azonban nélkülözhetetlen segédeszközzé vált. Már az első kötetek megjelenésekor polgárjogot nyert, nemcsak a hazai, hanem a külföldi könyvtári életben is. Így emlékeznek meg a kiadványról: „jól ismert csinos vászonkötésben megjelent a kiadvány, mely nélkülözhetetlen segédeszköz.” Adatait, mint megbízható forrást használják fel, így például GULYÁS Pál egy cikkében¹² a hazánkban fellelhető ősnymotatványok számát a *Magyar Minerva* alapján közli, vagy ZAMBRA L.: *Corriere d'Ungheria* c. ismertetése¹³ is a statisztikai adatokat a *Minervából* veszi át.

Mind célkitűzéseiben, mind a szerkesztésben ma is hasonló problémák előtt állunk, mint a századforduló táján. A felszabadulás óta eltelt időben többször felmerült egy könyvtári adattár kiadásának igénye. Az igény jogosult, hiszen a magyar könyvtárügy önálló fejlődése, kibontakozása erre az időszakra esik. Kialakulnak a különböző könyvtártípusok, hálózattá szerveződnek, és megszületik az egységes magyar könyvtári rendszer. E rendszer adatszerű megismertetése bel- és külföldön egyaránt elengedhetetlen. Jó alkalomnak látszott az 1957-i statisztikai felmérés adatainak felhasználásával elkészíteni a magyar könyvtári címjegyzéket. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ már akkor foglalkozott a kiadás gondolatával, azonban a megvalósulás akkoriban elmaradt.

Mikor napirendre került a vidék szakirodalmi ellátottságának kérdése, felvetődött, hogy a nagyobb tudományos és szakkönyvtárakról, azok szolgáltatásairól ismertetést kell adni. E gyakorlati kívánalomból született meg az első olyan tájékoztatás a felszabadulás után, amely legfontosabb könyvtáraink rövid történetét, szervezeti felépítését,

6. *Magy. Könyvszle.* 1900. 110. l.

7. *Magy. Könyvszle.* 1901. 110. l.

8. *Magy. Könyvszle.* 1902. 176—177. l.

9. *Magy. Könyvszle.* 1906. 43. l.

10. *Magyar Minerva.* 5. köt. 1912—1913. Bp. 1915. Bevezetés. V. l.

11. *Magy. Könyvszle.* 1931. 105—107. l.

12. *Magy. Könyvszle.* 1906. 14. l.

13. *La Bibliofilia.* 14. évf. 10—11. sz.

szolgáltatásait és kiadványait ismertette.¹⁴ A kiadvány valóban reális szükségleteket elégített ki, amit bizonyít, hogy az első kiadást rövidesen követte a 2., átdolgozott kiadás is. Hasonlóan az élet követelte a műszaki könyvtári hálózat jelentősebb szakkönyvtárainak ismertetését is.¹⁵ Az említett kiadványokon kívül mindössze még két részterület adatainak összefoglalásáról számolhatunk be:¹⁶ a kaposvári megyei könyvtár ismerteti a Somogy megyei közművelődési tanácsi hálózatot, a Szombathelyi megyei könyvtár pedig a Vas megyei könyvtárakat.

Az elmúlt év tavaszán a Könyvtártudományi és Módszertani Központ hozzákezdett egy könyvtári adattár kiadásának előkészítéséhez. Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács nemcsak anyagi támogatásával tette lehetővé a terv megvalósítását, hanem nagy segítséget nyújtott a kiadvány célkitűzéseinek meghatározásában, a szerkesztési elvek kialakításában. A Tanács Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottsága és az Elnökség megvitatta a KMK tervezetét, és ennek alapján indult meg a munka.

36 könyvtári címjegyzék¹⁷ részletes elemzése alapján határoztuk meg a *Könyvtári Minerva* szerkezetét, a mutatók rendszerét és az egyes könyvtárakról közlésre kerülő adatok megválogatását. A *Magyar Minerva*, amelynek utolsó kötete 1932-ben jelent meg, tartalmazza a könyvtárak mellett a múzeumok, levéltárak, tudományos intézetek, társulatok, tanintézetek adatait is. Felvetődött a kérdés, hogy az új kiadvány a könyvtárakat a kulturális-tudományos intézményekkel együttesen tárgyalja-e. A felszabadulás óta eltelt időszak alatt azonban mind a tudományos-kulturális intézmények, mind a könyvtárak száma oly mértékben növekedett meg, hogy nem látszik célszerűnek az együttes adatközlés, a teljességre törekedés. Egy ilyen vállalkozás meghaladná a rendelkezésre álló erőket.

A *Könyvtári Minerva* szerényebb igényekkel indul, és ezért nem is tekinti magát a *Magyar Minerva* szerves folytatásának, amint ez címében is megnyilvánul. A kiadvány célját így határozhatjuk meg: *regisztrálni* a különböző típusú könyvtárakat, azokról *adatszerű tájékoztatást* nyújtani és *elősegíteni a könyvtárak együttműködését*, a könyvtári kapcsolatok fejlesztését, mind hazai, mind külföldi viszonylatban. A kiadvány céljából adódóan következik, hogy meg kell találni a kellő egyensúlyt a terjedelemben, a közölt adatokban és az idegen nyelvű szövegrészekben.

A regisztrálás érdekében a kiadványnak minden könyvtárnak tekinthető intézményt tartalmaznia kell, mert csak így töltheti be egyúttal a könyvtári címtár szerepét is.

A tájékoztatási és a könyvtárak közötti együttműködést elősegítő funkciók szabja meg, hogy a könyvtárakról milyen *adatok* kerüljenek közlésre. *Bővebb adatokat* csak azokról a könyvtárakról szükséges közölni, amelyek *helyi hatókörükön túl nyújtanak szolgáltatásokat, vagy történetileg kialakult gyűjtőkörrel rendelkeznek, és egyedi funkciókat töltenek be*. Ezek a könyvtárak *önálló cím* alatt kerülnek közlésre. Az egy hálózathoz tartozó, azonos funkciókat betöltő könyvtárak minimális adatokkal, csak *felsorolásra* kerülnek, néhány könyvtártípusról csak *megyénként összesített számadatokat* közlünk (iskolai, kisebb szakszervezeti könyvtárak).

Könyvtári minimum hiányában nem vállalkozott a szerkesztőség arra, hogy egy-egy és mechanikus állományhatárral kizárjon könyvtárakat. Minden könyvtár feldolgozásra kerül, amelyet hálózati központja annak minősít, a differenciált feltárás viszont súlyuknak megfelelően kezeli ezeket.

14. *Tájékoztató a magyar tudományos és szakkönyvtárakról és szolgáltatásairól*. (Összeáll. FARAGÓ Lászlóné—JÁNSZKY Lajos.) 2. átd., jav. kiad. Bp. 1962.
15. *Tájékoztató nagyobb ipari szakkönyvtárainkról*. (Összeáll. BALÁZS Sándor—SZABOLCSKA Ferenc. Szerk. JÁNSZKY Lajos.) Bp. 1961.
16. *A Somogy megyei könyvtárak címadatai*. A Somogy megyei könyvtár évkönyve 1960—1961. Kaposvár, 1962. 19—34. l. — *A Vas megyei könyvtárak címjegyzéke és főbb adatai*. A Bercsenyi Dániel megyei könyvtár évkönyve, Szombathely, 1963. 69—89. l.
17. *Könyvt. Tájékozt.* 1963. II. 9. 1. sz. *Könyvt. Figyelő*. 1964. 3—4. sz. 189—196. l.

A szerkezetnél tekintettel kell lennünk arra, hogy a közlés módját tekintve egyes könyvtárak önálló címként kerülnek felvételre, mások csak felsorolásra, illetve megyénkénti összesítésre. Ezért helyesnek látszik, hogy az adatokat a könyvtárak, illetve a hálózati központok betűrendjében közöljük, a hálózati tagkönyvtárakat a hálózat neve alatt felsorolva.

Általában az ilyen jellegű kiadványoknak három kérdésre kell választ adniok:

1. egy helységben milyen könyvtárak vannak,
2. egy bizonyos könyvtár hol van,
3. egy szakterületen milyen könyvtárak és szolgáltatások állnak rendelkezésre.

A választ a kiadvány törzse és a mutatók együttesen adják meg. A fentebb ismertetett szerkezet mellett a következő mutatók nyújtanak teljes kiegészítést:

Összevont megyei és helységmutató
 Könyvtárak betűrendes mutatója
 Gyűjtőkörök betűrendes mutatója
 Különgyűjtemények mutatója
 Névmutató

A *Könyvtári Minerva* hazai és külföldi használhatóságát és értékét kívánjuk növelni néhány fontos könyvtárügyi intézményről, illetve kérdésről adott szöveges ismeretessel:

1. Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács szervezete, bizottságai, kiadványai és a rávonatkozó rodalom,
2. a MTA Könyvtörténeti, Bibliográfiai és Dokumentációs Munkabizottsága,
3. a Szabó Ervin Kör,
4. az ELTE Könyvtártudományi Intézete,
5. a könyvtárosképzés rendszere,
6. központi szolgáltatások: központi katalógusok (hány könyvtárról, milyen periódusról, milyen művekről, mennyi cédula), Országos Gyarapodási Jegyzék, Magyar Nemzeti Bibliográfia, Magyar Folyóiratok Repertórium, Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa,
7. Könyvtártudományi és Módszertani Központ,
8. könyvkiadás, könyvkereskedelem,
9. könyvtári folyóiratok annotált jegyzéke,
10. tagság nemzetközi könyvtári szervezetekben.

A kiadvány külföldi használói részére a bevezetést, az alkalmazott rövidítéseket, a gyűjtőköri mutatót és a fentebb felsorolt ismertetéseket angol és orosz nyelven is közöljük.

A „*Könyvtári Minerva*” adatgyűjtésének módszere eltér a múltban és más hasonló kiadványoknál alkalmazottaktól, nem utolsósorban azok tapasztalatai miatt. Nem mechanikusan kiküldött és esetlegesen beérkező kérdőívrendszeren alapul, hanem a kérdőíveket főbb hálózatonként a hálózat egyes könyvtárait jól ismerő munkatársi gárda gyűjti össze és dolgozza fel az adatokat. Az egyes könyvtárak ismeretében egyedileg határozzák meg, hogy milyen adatok, milyen részletességgel kerüljenek a címtárba.

A kiadvány terjedelme előreláthatólag 50 ív lesz. Előkészítését szerkesztőbizottság gondozza, melynek tagjai: BALÁZS Sándor, BÓDAY Pál, FARAGÓ Lászlóné, GERŐ Zsoltné, KÉKI Béla, SZÉKELY Sándor.

Egyet kell értenünk azonban a *Magyar Minerva* első kötetének recenziójával:¹⁸ „Egy megközelítőleg teljes és tökéletes névkönyv hosszú évek múlva lesz csak összeállítható. Hogy egyáltalában sikerüljön, ahhoz a szerkesztők buzgalma nem elegendő, feltétlenül szükség van az egyes intézetek vezetőinek közremunkálására is.” A fentieket kiegészíthetjük, hogy nemcsak a vezetők, hanem az egész magyar könyvtári társadalom együttműködése szükséges a *Könyvtári Minerva* megszületéséhez.

FARAGÓ LÁSZLÓNÉ

Magyar kiadványok és az UNESCO. Van abban valami jelképes, hogy az UNESCO párizsi palotájába lépőt könyvek fogadják. Jobbra a könyvtár, balra az UNESCO-kiadványok boltja hívogat. Mindez nem véletlen, mert a tizenkilenc éves UNESCO, alapítása óta, „book-minded” volt, s ma is az.

Osztályai közül a legnagyobb, a közel háromezrészletes létszámú *Documents and Publications Service* foglalkozik a könyvek és periodikák kiadásával. Fordítói és lektorai a négy hivatalos nyelven — angolul, franciául, oroszul és spanyolul — ontják a rengeteg dokumentumot, munka-papírt, zárójelentést és jegyzőkönyvet, megannyi írásos lecsapódását egy nagy nemzetközi szervezet sokféle tevékenységének. A könyvtári osztály viszont, amelynek a szerző közel hét évig volt helyettes vezetője, a világ sokféle könyvtári és dokumentációs megmozdulásának legfőbb központja, egyeztetője és bizonyos fókig irányítója. Munkája nyomán közkönyvtárak egész sora jött máris létre a fejlődő országokban, de a fejlett országok számára is volt és van is mondanivalója, különösen a nemzeti és a szakkönyvtárak területén s ezenkívül konferenciáin és kiadványain keresztül.

Az UNESCO Titkárságát, főleg könyvtárát Magyarország is gyakran látta el tudományos és kulturális életünket ismertető dokumentációs anyaggal, viszont hazai könyvtáraink is igen sok hasznos kiadványt kaptak az UNESCO különböző részlegeitől. Nevünk és helyünk az UNESCO kiadványaiban, saját adatszolgáltatásunk alapján, sokat javult. Nevelésügyi eredményeinket, könyvtárainkat és bibliográfiai tevékenységünket ezen az alapon ma már nemzetközileg ismerik. Két éve az UNESCO *Museum* c. folyóirata önálló magyar számot adott ki, azelőtt meg egy magyar novellagyűjtemény jelent meg franciául az UNESCO gondozásában. A *Magyarországi művészeti emlékek a kezdetektől 1526-ig* c. kötet összeállítása most van folyamatban, a MADÁCH-centenárium tiszteletére *Az ember tragédiája* jelenik majd meg francia verses fordításban, s egy modern magyar novelláskötet előkészületei is megkezdődtek. Mindhárom mű az UNESCO égisze alatt fog megjelenni.

Saját kiadványainak dajkálásán kívül tagállamaiéit is támogatja az UNESCO olyan munkák megjelentetésével, amelyek egy-egy „project”-je előbbrevitelét célozzák. Tavaly jelent meg az első ilyen, UNESCO támogatta kiadványunk a *Magyar bibliográfiai bibliográfiája — 1958—60* c. kötet, amelyet a *Magyar szerzők Ázsiáról és Afrikáról, 1950—1962* c. válogatott bibliográfiája s az 1962-ben nálunk rendezett *Matematikai szimpózium* angol, francia és orosz nyelvű zárójelentése követett.

Végül megemlítjük a Magyar UNESCO Bizottság tervbe vett folyóiratát, amely hazai tevékenységeinket a nevelés, a tudomány és a kultúra, tehát az UNESCO munkaterületein lesz hivatva bemutatni, valamint bibliográfiai sorozatunkat, amelyek keretében az UNESCO kiadványait ismertetjük meg a magyar közönséggel.

MALLER SÁNDOR

Megjegyzések egy „kutatási jelentés”-szerű bibliográfia kapcsán.¹ A tudományos tájékoztatási munka egyik fontos és újabban sokat vitatott kérdése a szakirodalomban a nem-publikált dokumentumok, közkeletű terminológiával az ún. kutatási jelentések gyűjtése, feldolgozása, aktív propagálása. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézete Dokumentációs Csoportja által megjelentetett gazdaságossági bibliográfia kapcsán — mint egy tudományos tájékoztatási termék nyomán — indokoltan vetődnek fel fenti, a „kuta-

¹ *Irodalomjegyzék a gazdaságossági számítások problémáiról.* Összeáll. MTA Közgazdaságtudományi Intézet Dokumentációs Csoportjának munkatársai. Szerk. FERENCZY Ödönné. Bp. 1964. 75, XI 1. Sokszt.

tási jelentésre” vonatkozó kérdések, illetve ezek a kérdések (gyűjtés, feldolgozás, aktív propagálás) értelemszerűen kiterjednek immár a nem-publikált bibliográfiákra és dokumentációs összeállításokra is.

A nagy munkával, az *intézeti kutatások elősegítésére* készült hasznos irodalomjegyzékről vajon tudomást szereznek-e mindazok, akiket ez a téma érdekelhet — ezt kérdezzük a kutatás oldaláról; tudomást szereznek-e róla az illetékes szakkönyvtárak és dokumentációs intézmények, amelyek esetleg maguk is hasonló összeállítást terveznek, vagy már vesződnék is ilyesmivel — ezt a tudományos tájékoztatási oldalról. A kiadvány maga természetesen nem válaszolhat e kérdésekre, sajnálatosan még azt sem közli, hogy *hány példányban* sokszorosították. Pedig nem egy efemer, néhány tucat címet hevenyészve felsoroló jegyzékről van szó, hanem egy meghatározott — más kérdés, hogy helyes — szerkesztési elvet tükröző, több mint 800 tételt tartalmazó cikk-bibliográfiáról, amely egy mind a közgazdasági elméleti, mind pedig a gazdasági munkát érdeklő rendkívül időszerű témát dolgoz fel: a gazdaságossági számítások problematikáját.

A cikk-bibliográfia forrásául az intézeti folyóiratállomány szolgált — itt felmerül a kérdés: nem lett volna-e hasznos járulékosan feldolgozni az „állományon kívüli”-eket is? Feldolgozásra kerültek a magyar, szovjet, lengyel, csehszlovák és NDK-beli folyóiratok 1957—1963-as évfolyamai, valamint függelékként a kapitalista országok 1961—1963. évi periodika-irodalma. A szláv nyelvű tételeknél a cím fordítását is megadják.

Erősen vitatható a bibliográfia *szerkesztési elve*: *országoként és ezen belül évfolyamonként* sorolja fel a tételeket (a továbbiakban a betűrendezés természetesen helyes). Ez a fajta elrendezés olyan féle keresés megkönnyítésére alkalmas csak, amikor a kérdés az, hogy egy bizonyos országban pl. 1962-ben mit írtak a gazdaságossági számításokról. Valójában a *kutatást a téma érdekli*, függetlenül az irodalom megjelenési helyétől, évétől (egy rövid cikluson belül, mint amilyen 1957—1963, amúgysem különösen érdekes az évszám). Szerencsésebb lett volna talán a *téma jellegének megfelelő szakcsoportosításban elrendezni az anyagot* (pl. ipar, külkereskedelem stb.) és szükség szerint *földrajzi mutatóval* kiegészíteni azt, továbbá még kronológiai mutató is elképzelhető, ha ilyennek feltétlen indokoltsága van. A tőkés országokbeli irodalom függelékben történő szerepeltetése (ezen belül is az időrend a rendezés elve) — nem biztos, hogy a legjobb, de elfogadható — alternatív megoldás. De ha már az ismertetett szerkezet mellett döntöttek, legalább *egy tárgymutató* feltétlenül szükséges lett volna, hogy ha pl. valaki a külkereskedelem gazdaságossági számításai iránt érdeklődik, ne kelljen 5 országban és ezen belül hét évfolyamban fáradságosan keresgélnie, hanem kaphasson ehhez a tárgymutató által segítséget. Nem lett volna érzegetlen a *névmutató* és a *feldolgozott folyóiratok jegyzéke*, amely reprezentálta és tájékoztatta volna a kutatót a valóban gazdag szakirodalmi forrásanyagról.

A cikk-bibliográfia *értéke és pozitív értékelése* készítenek kritikai megjegyzésekre, hogy a további munka során és az ehhez hasonló „kézirat gyanánt” jellegű egyéb bibliográfiák szerkesztése során el lehessen kerülni olyan nem tartalmi nehézségeket, amelyek azonban alkalmasak egy-egy bibliográfia használhatóságának csökkentésére.

Végül felmerül az a kérdés: rendelkeznek-e az illetékes tájékoztatási központok megfelelő áttekintéssel az ország bibliográfiai és dokumentációs „termeléséről” (ideértve a házi használatra szánt 5—6 példányban készült irodalomjegyzékeket is), és nem kellene-e valamit tenni a nem-publikált tájékoztatási anyag központi regisztrálása érdekében?

RÓZSA GYÖRGY

A könyvtártudományi kutatásokra kiírt pályázat eredménye és tanulságai. 1962 decemberében írta ki a Művelődésügyi Minisztérium pályázatát könyvtártudományi kutatásokra. A pályázat kiírását igen alapos szakmai vita előzte meg. A KMK a külföldi szakirodalom és a hazai szükségletek gondos tanulmányozása alapján összeállította azt a témajegyzéket, amely felölelni igyekezett azokat a kutatási témákat, amelyeknek elméleti kidolgozása a hazai könyvtárügy, a bibliográfiai és dokumentációs tevékenység további fejlődése szempontjából fontosnak tűnt. A témák kijelölésében döntő szempontként az szerepelt, hogy a kijelölt téma elméleti kidolgozása országos szempontból fontos-e. Tudatosan nem vizsgálta azt, hogy tudományos vagy pedig gyakorlati jelentőségű-e a téma. A témajegyzék összeállításának alapjául SEBESTYÉN Géza 1960-ban, az Országos Könyvtártudományi Értekezleten előterjesztett elaborátuma szolgált. A témajegyzéket annak előkészítési stádiumában megvitatta és elfogadta a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottsága.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottsága mint a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának tanácsadó szerve a tervezetet módosításokkal és kiegészítésekkel magáévá tette, és javaslatot tett a Művelődésügyi Minisztériumnak arra, hogy a kutatási terv egyes országos jelentőségű témáival kapcsolatban pályázatot írjon ki.

Múlt év novemberében bírálta el az OKDT Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottsága, külső szakértők véleményének meghallgatása után a beérkezett pályázatokat.

A bizottság két első és egy harmadik díj kiadását javasolta. A két 5000 forintos első díjat nyert munka DÉRI Miklósné (Budapesti Egyetemi Könyvtár) *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem kémiai tanszékeinek dolgozó kutatók olvasási és tájékozódási szokásai és a szakirodalmi tájékoztatás iránti igényei* és GALLAI Ervin (Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ) *A mezőgazdasági bibliográfiai tájékoztatás kérdései* c. pályamunkája nyerte.

A 2000 forintos harmadik díjat a minisztérium a bizottság javaslatára KÁROLYI Zsigmondnének (Országos Pedagógiai Könyvtár) ítélte *Kísérlet a középiskolai tanárok olvasási szokásainak elemzésére* c. pályamunkájáért.

A könyvtártudományi pályázat első éve sikeresnek mondható. A díjazott pályamunkák mindegyike a magyar könyvtárügy, a szakemberek szakirodalmi ellátása szempontjából fontos kérdéseket tisztázott. Mindhárom díjazott pályamunka tudományos módszerekkel, a gyakorlati alkalmazás lehetőségeinek figyelembevételével készült.

A könyvtártudományi kutatás új rendszerének sikerét az is bizonyítja, hogy a kidolgozás hevenyészettsége, a tudományos vizsgálati módszerek mellőzése miatt nem díjazható pályamunkák is a magyar könyvtárügy szempontjából fontos kérdéseket vetettek fel, és ha a pályázók nagyobb gonddal fognak hozzá témájuk kidolgozásához, bizonyára a siker reményében küldhetik be munkájukat az 1964. évre is kiírt pályázatra.

Nem is volt remélhető, hogy az első évben a témajegyzékben felvetett valamennyi téma vagy akárcsak a pályatételként kiemelt témák mindegyike gazdára találjon. A kutatási program az 1963—65. évekre szól, tehát kellő időt biztosít az egyes témák kidolgozására.

Sz. J.

A Magyar Tudományos Akadémia Térképtörténeti Munkabizottsága február 3-án tartotta alakuló ülését az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában. A kartográfiatörténeti kutatások köréből külföldön számos értekezés, tanulmány, tudományos térkép-bibliográfia látott napvilágot az utóbbi időkben. Egymás után jelennek meg a reprezen-

tatív kiállítású *Monumenta Cartographica* kiadványok, amelyek egy-egy ország legrégebb térképeit mutatják be tudományos ismertetések keretében. Nálunk is történetek kezdeményezések ezen a téren, de a kutatások tervszerűbb és intenzívebb kifejlődését, többek között a publikációs lehetőség úgyszólván teljes hiánya akadályozta. RADÓ Sándor professzor, a Magyar Tudományos Akadémia Földrajzi Bizottságának elnöke vette magára azt a gondot, hogy a magyar térképtörténeti kutatások ügyét felkarolja, elvállalva az általa létrehozott Térképtörténeti Munkabizottság vezetését.

A Munkabizottság hármas célkitűzéssel kezdte meg működését. Elsősorban a magyar kartográfiatörténeti kutatások megszervezését tűzte ki célul. Másodsorban, ezzel párhuzamosan, a kutatások eredményeinek publikálására egy állandó jellegű hazai szakperiodika megteremtését és végül, de nem utolsósorban, lehetővé kívánja tenni a nemzetközi érdeklődésre is számottartható tanulmányok számára, hogy a nemzetközi kartográfiatörténeti szakfolyóirat, az *Imago Mundi* lapjain megjelenhessenek. A folyóirat szerkesztősége biztosította erre a lehetőséget. Két tanulmány időközben már ki is érkezett. A Munkabizottság ezzel utat akar nyitni, hogy a magyar térképtörténeti kutatások eredményei is bekapcsolódhassanak a nemzetközi kutatások organizmusába.

N. K.

Plakátkiállításokról. A felszabadulás után 1948-ban rendezték az első plakátkiállítást a Nemzeti Szalonban. 1945 óta ekkor lépett először a magyar használati grafika kiállítászerűen a nyilvánosság elé. Ebben az időben a reklám-grafika már nem kizárólag az üzleti spekuláció hatóeszköze, hanem közösségi, állami és tervezőbizottsági szervek magasabb szempontok által vezérelt propagandatevékenységének segítőtársa. A plakátok mellett illusztrációk, könyv- és tankönyvcímlapok, valamint kivitelezésre nem került plakáttervek is ki voltak állítva.

1950-ben rendezte a Kulturális Kapcsolatok Intézete az Iparművészeti Múzeumban a lengyel plakátkiállítást. Ez a művészet Lengyelországban igen magas fokot ért el, mint a tájékoztatás és a kulturális propaganda meggyőző és kifejező eszköze. Az elért sikerek bizonyítják, hogy a lengyel plakátművészet méltó feladatára és az állami intézmények és hivatalok nagymértékben élnek is a kínálózó művészeti lehetőségekkel.

Nagyobb méretű, a használati grafika széles területét bemutató kiállításra 1953-ban került sor az Ernst Múzeumban. A kiállított plakátok híven szemléltették, hogy a művek társadalomalakító szerepük tudatosodásával miként telítődtek szocialista tartalommal, illetve a súlypont miként tolódott át a politikai és kulturális nevelő jellegű műfajokra. De új tartalmat kapott az árupropaganda-grafika is, célja a dolgozó nép érdekeinek becsületes szolgálata.

1954-ben került sor a Kulturális Kapcsolatok Intézete rendezésében a Német Demokratikus Köztársaság plakát, könyvgrafika és reprodukció kiállítására a Nemzeti Szalonban. A kiállítás jellemzője az igényesség és a magas technikai színvonal. Célja a nemzeti értékek és sajátosságok megismertetése a célból, hogy szolgálják a kölcsönös megbecsülés eszméjét, a népek megegyezését és a békét. A nagy gonddal összeválogatott reprodukciók, — bár az eredetét távolról sem tudták pótolni — a tömegek művészettörténeti nevelésének előmozdítását szolgálták.

1956-ban a második Plakátkiállítás a Nemzeti Szalonban beigazolódott, hogy tehetségekben nincs nálunk hiány, az ismert plakátművészek mellett felsorakoztak a fiatalok is. Megjelentek az előző időkben sokat hiányolt szatirikus plakátok is, magasabb minőségű lett a reklámgrafika. Hiányoztak azonban a belpolitikai jellegű plakátok, a szocializmus építése ünnepeinek a plakátjai, a szocialista építésre, iparunk, mezőgazdaságunk fejlesztésére való mozgósításnak a plakátjai. A kiállított művek legnagyobb

Tésze kiadatlan, illetve már eleve nem kivitelezésre szánt plakátokból állt. Az utcák sokszor gyenge minőségű plakátjaival találkozva, az volt a látszat, mintha megállt volna fejlődésében a plakátművészet, a Felszabadulást követő idők nagyszerű eredményei után. Nehéz eldönteni, hogy ez a művész vagy a megrendelő hibája-e, — kétségtelen, hogy kevés műfaj függ annyira a megrendelőtől, mint a plakát.

Ugyancsak a Nemzeti Szalonban rendezték 1956 júniusában az *angol grafikai kiállítást*. A tárlat az angol alkalmazott grafika különféle ágaival, műfajaival ismertetett meg. A plakátok és más üzleti reklámok, valamint művészi nyomtatványok anyagát könyvcímlapok és illusztrációk kis gyűjteménye egészítette ki. Feltűnt a kiállításon a bel-földi idegenforgalmat és a turisztikát propagáló plakátok nagy száma. Az angol művészek kedvelik a humort, de a kiállításon úgy tűnt, hogy az a mértéktartás, amellyel a modernizmustól általában elzárkóznak, néha a modern művészet egészséges vívmányainak elvetését is okozza.

Ezekben a termekben rendezték előzőleg seregszemléjüket a plakát magyar művészei. Az időpontnak ez a közelsége ritka alkalom volt az *egybevetésre*. Örömmel lehetett megállapítani, hogy a magyar plakátművészet eredményei megállják helyüket európai viszonylatban is. Sőt a plakátszerűség tekintetében a mi grafikánk, ha kevésbé csiszolt is, de erőteljesebb, határozottabb, mint az angoloké.

Ugyancsak 1956-ban került sor ismét *lengyel plakátkiállításra* a Nemzeti Szalonban. A tárlaton a népi Lengyelország 10 éves plakátművészetét mutatták be. A művészeket erős szálak fűzik a lengyel plakátművészet hagyományaihoz, a népművészethez. Plakátművészetük színes és változatos, de mindig érthető, egyszerű és világos fogalmazású. A világszerte népszerű lengyel plakátok Ázsiától Amerikáig számos keleti és nyugati országot sikerrel jártak meg kiállításokon.

A harmadik magyar plakátkiállítást megelőző időkből került sor a baráti Lengyelországban és az NDK-ban grafikusainknak kiállítás rendezésére. Ezekről a kiállításokról elismerő szavakkal emlékeztek meg mindkét főváros sajtójában. A *Graphis*, az egyik legtekintélyesebb külföldi szakfolyóirat is helyt ad a magyar plakátművészet legjelesebb alkotásainak.

Az 1958-ban megrendezett *harmadik plakátkiállítás* a Nemzeti Szalonban bebizonyította, hogy az 1956-i kiállítás óta plakátművészetünk megindult a fejlődés útján. A közönség már az utcán is láthatott a kinyomott, kiragasztott plakátok között szép számmal, jó, ötletes és gondos nyomdai munkáról tanúskodó plakátot, — nemcsak a kiállításon a plakáttervek között.

Hazánkban 1958 óta kerülnek kiosztásra az *év legjobb plakátjai* díjai. A díjakat a Felszabadulás ünnepe alkalmából osztják ki a Műcsarnokban. Díjazásra kerülnek az év legjobb politikai, kulturális és kereskedelmi plakátjai, — valamint az általános népgazdasági kategória legjobb plakátja. A *Május 1* plakát pályázat díjait az MSZMP tudományos és kulturális osztálya nyújtja át a nyerteseknek, hangsúlyozva ezzel is a plakát jelentőségét.

1960-ban a Műcsarnokban rendezett *Magyar Plakáttörténeti Kiállítás* 1204 db plakátot mutatott be a magyar képes plakát történetét. Az Országos Széchényi Könyvtár 263 darabot kölcsönzött a kiállításra.

A plakátok korszakonkénti csoportosításban kerültek kiállításra. A legrégebb magyar plakát, BENCZÜR Gyula kiállítási plakátja nyitotta meg a sort. A legrégebb plakátok rajzolói neves művészek voltak, mint BARDÓCZ Árpád, BIRÓ Mihály, FARAGÓ Géza, FÉNYES Adolf, FERENCZY Károly, GLATZ Oszkár, IVÁNYI GRÜNWARD Béla, RIPPL-RÓNAI József, SZINYEI MERSE Pál, TUSZKAY Márton, VASZARY János. Az 1919-i Magyar Tanácsköztársaság idején virágzik ki a politikai plakátművészet, a két világháború közti korban sok jó áru-reklámmal találkozunk, amelyek sok jó ötletet, mesterségbeli tudást

tartalmazznak. A felszabadulás utáni fellendülést követően a vulgarizálás, majd ismét a fellendülés következett. 1945 után KONECSNI György, Ék Sándor, BORTNYIK Sándor plakátjai a legjobbak közé tartoznak. Majd később FILÓ (MIHÁLYFI Ernőné) „Nem” feliratú, nemzetközileg is elismert plakátja emelkedik ki. A jelenlegi nemzedék méltó folytatója legjobb hagyományainknak. BALOGH István, DARVAS Árpád, GÖRÖG Lajos, HAJNAL Gabriella, MÁTÉ András, PAPP Gábor, ZALA Tibor és ZELENÁK Crescencia munkássága említésre méltó. A kiállítás, bár túlszűfolt volt, bebizonyította a 3/4 évszázados magyar plakátművészet fejlettségét.

Az 1961-ben a Műcsarnokban rendezett *IV. Magyar Plakátkiállításon* már a megjelent művek szerepeltetése is hangsúlyt kapott. A kiállított plakátokat a művészek vagy megrendelés nélkül készítették, vagy más formában megjelent plakátok változatai voltak. A kiállított alkotások ötletben, formában és színekben egyaránt magas színvonalat mutattak. Kiemelkedtek a politikai plakátok. A kiállított kereskedelmi plakátok nem érték el sem a politikai, sem a kulturális plakátok színvonalát. Hiányzott a kiállításról a tipográfiai eszközökkel előállított szöveges plakátanyag, amely külföldön sokszor egyenrangú színvonalon áll a legnemesebb grafikákkal, és alig volt képviselve a kiállításon az árucsomagolási anyag és a könyvgrafika.

1963 májusában a Kulturális Kapcsolatok Intézete Kiállítótermében rendezték a *hanglemez-grafikák kiállítását*. A hanglemezgyártás fejlődése, a hanglemezgyűjtők táborának növekedése arra készíteti a Hanglemezgyártó Vállalatot, hogy a fokozódó igényeknek megfelelően egyre színvonalasabb csomagolásban bocsássa ki az újabb lemezeket. A kiállított hanglemez-tasakok legtöbbször nem sokszorosított mű, hanem csak javaslat, a művész szabadon fogant terve volt. A grafikai művészet szemszögéből ez a kiállítás rendkívül magas színvonalú volt, bátran állítható a külföldi hanglemezgrafikák legjava mellé.

Ugyancsak 1963 őszén került sor a Kulturális Kapcsolatok Intézete Kiállítótermében a *naptár-grafika* kiállításra.

1963-ban BERÉNYI Róbert Munkácsy-díjas festő halálának 10. évfordulóján rendezett emlékkiállításán voltak először láthatók a XX. század e kimagasló alakjának művei a Magyar Nemzeti Galériában. A művek 3 fő csoportban kerültek kiállításra. 1. 123 festmény között a *Fegyverbe! Fegyverbe!* című grafikai plakát, 2. 59 grafika, 3. 17 darab grafikai plakát, ez utóbbiakat az Országos Széchényi Könyvtár kölcsönözte. BERÉNYI magas színvonalú és szuggesztív erejű plakátjai eleget tettek a plakátművészet lélektani követelményeinek is. Jellemzőjük a rajzi biztonság, a határozott színmegválasztás, a fölösleges, a látást zavaró részletek kihagyása, a tömegelosztás helyes aránya. BERÉNYI képerzeke és plakátérzeke egyformán biztos volt.

1963. év végén rendezte ZALA Tibor Munkácsy-díjas művész plakátkiállítását az Ernst Múzeumban. ZALA Tibor három alkalommal négy díjat nyert legjobb plakátjaival. 1957-ben rendezett első önálló kiállításán főként politikai plakátjaival tűnt ki. Azóta is ez a témakör foglalkoztatja a legtöbbet.

1964. februárban volt a Kulturális Kapcsolatok Intézete kiállítótermében a *svájci plakátkiállítás*. A két részben (kulturális és kereskedelmi) bemutatott plakátok az utolsó 3 év termésének legjava. Az utolsó évek hazai plakáttermésén a svájci plakátgrafika hatása erősen érezhető. A formák és vonalak plakátszerűségének kikísérletezett ismerete, a színek egymásmellettségének biztonsága, a betűs plakátok tipográfiai megoldásának tisztasága méltán tett hatást grafikusművészeinkre. A svájci reklámgrafika kb. 100 éves, és közügynek számít, fejlesztését állami ösztöndíjak létesítése is segíti, sokszor hirdetnek pályázatot, hogy ismeretlen művészek is indulhassanak. Nem utolsósorban segítője a plakátművészetnek a magasfokú, nagy gondal alkalmazott nyomdatechnika.

A magyar plakátművészet sokoldalú, nagyszerű hagyományai, számos nemzetközileg is számottevő grafikusunk állandóan gazdagodó munkássága és nem utolsósor-

ban a plakát egyre nagyobb szerepe bel- és külföldi propagandánkban növeli minden művész felelősségérzetét, és nem lankadó kezdeményezésre buzdít.

A plakát, amely a képzőművészeti közízlés egyik elsőrendű formálójá, legközvetlenebb hatású eszköze, — megérdemli (és meg is hálálja) a ráfordított segítő figyelmet. Plakátkiállításokra a plakát rövid élete miatt is szükség van. A plakát ugyanis megjelenése után rövid idő alatt betöltvén feladatát, eltűnik, újabbaknak adva helyt, — a kiállítás viszont megteremti a mélyreható vizsgálat feltételeit, és teret ad az alkalmazott grafika más ágainak is.

MUNKÁCSI PIROSKA

Kódex-miniátúra kiállítás az Iparművészeti Múzeumban (1963. dec.—1964. márc.).

Szűkös helyiség-viszonyaik közt egyik könyvtárunk sem gondolhat arra, hogy kódexgyűjteményét a maga teljességében vagy legalább értékesebb részét saját épületében bemutatthassa szakembereknek vagy a nagyközönségnek. Az az egy-két darab, amelyet tárlókban elhelyezve meg lehet nézni, legföljebb izelítőnek elég, nagyobb kiállítások rendezésére nincs mód. Pedig, hogy az érdeklődés és igény ebben az irányban megvan, annak világos jele volt az 1958-ban megrendezett esztergomi kódex-kiállítás és a Magyar Nemzeti Múzeum aranyvasárnapjai között sorra kerülő Corvina-kiállítás sikere. Nagyon figyelemreméltó vállalkozás volt tehát az Iparművészeti Múzeum részéről, hogy egyik legjelentősebb vidéki könyvtárunk, az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár (Bibliotheca) illuminált kódexeit Budapestre szállította és a Múzeumban kiállította.

Az esztergomi Bibliotheca Magyarország legrégebb, megszakítás nélkül fennálló könyvtára, bár ez a fennállás sajnos inkább csak az élet s nem az állomány kontinuitását jelenti. A középkori magyar könyvtárak és könyvvállomány hányatott sorsának egyik legszomorúbb bizonyossága éppen az esztergomi könyvtár. Esztergomból, ahol egykor VITÉZ János nagyhírű gyűjteménye volt, ahol még OLÁH Miklós a székesegyház bolthajtásos helyiségében elhelyezett sokoldalú tartalmú, díszesen berendezett könyvtárról számolt be, az érsekségnek és káptalannak a török elől Nagyszombatba kellett menekülnie. Hogy a meneküléskor a könyvek legnagyobb része Esztergomban maradt és ottpusztult, az a fennmaradt kódexanyagból látszik. Alig három-négy darabról lehet bizonyítani vagy valószínűsíteni, hogy a középkor óta állandóan a könyvtár birtokában volt: a perugiai BERNÁT ajándékozta XII. századi *Expositiones in Cantica canticorum*, a XV. századi úgynevezett *Pálóczy-antifonárium*, SZALKAY László primás sárospataki diákkorából való könyve. Még a *Bakócz-graduale* is átmenetileg más kézben lehetett, mert a bejegyzés szerint OLÁH Miklós ajándékozta az esztergomi egyháznak.

A gazdag gyűjtemény kódexeinek túlnyomó része csak XVIII—XIX. századi gyarapodás, vagy pedig a könyvtárba való kerülésük körülményei ismeretlenek (*Ulászló graduale*). Jellemző, hogy OLÁH Miklós két könyve is csak a XVII. és XVIII. században került Esztergomba. Végeredményben azonban ma már sokoldalú, gazdag, változatos gyűjteményével, amelyben magyar, olasz, francia, flamand, német, cseh és angol alkotások egyaránt találhatók, a Főszékesegyházi Könyvtár kódexanyaga vonzóan szép és tanulságos bemutatást tett lehetővé.

A könyvkiállításokat könnyen fenyegető egyhangúságot, színtelenséget feloldják, és megfelelő háttérrel, illetve színező anyagot, hangulatot adnak az egykorú táblaképek és a vitrinekben elhelyezett egykorú kötéstáblák és iparművészeti tárgyak: ötvösművek, textiliák. Sikerültek a simavonalú üvegtárlók is, és külön ki kell emelni az eredeti megoldású, átlátszó műanyagból (plexi) készített könyvtámasztókat. A kiállítás lehetővé tételéért és megrendezéséért egyformán elismerést érdemel az esztergomi Bibliotheca és az Iparművészeti Múzeum osztályvezetője, SZENTLÉLEKYNÉ KOROKNAY Éva.

CSAPODI CSABA

A bibliográfiai hivatkozásról. A MSz 3497—57. sz. szabványnak az a célja, hogy lehetővé tegye az idézett könyvek stb. azonosítását, felismerését és felkutatását, valamint, hogy megkönnyítse a tudományos és ismeretterjesztő irodalom használatát.

Sajnos igen gyakori, hogy egyébként igényes publikációk szerzői kevéssé tartják magukat ehhez, s a hiányos bibliográfiai hivatkozások megnehezítik, nemegyszer lehetlenné teszik a javasolt irodalom felkutatását és használatát.

HARANGHY László—REGÖLY-MÉREI Gyula: *A magyar orvostörténelem múltja, jelen helyzete és jövő feladatai* (Magyar Tudomány, 1964. 69—77. l.) mélyenjáró, elvi és gyakorlati jelentőségű cikkénél annál erősebben érezzük ezt, mert amikor az adott tudományterület eredményeit felméri („Az utóbbi 10 év alatt az alábbi fontosabb orvostörténelmi munkák jelentek meg”), az általuk kiemelt művek felsorolása egyben ajánló bibliográfiának is minősül. A felsorolás 22 bel- és külföldi munkát jelöl meg. Figyelemmel a rövidített hivatkozás szabályaira, rámutatunk néhány problematikus megoldásra.

„Leff: Varázslattól az orvostudományig. 1957.” helyett helyesebb lett volna: „Leff S. — Leff V.: Varázslattól az orvostudományig. 1957.” — „Dósa Rudolfné könyve a Magyar Tanácsköztársaság egészségügyéről” helyett: „Dósa R.—Liptai E.—Ruff M.: A Magyar Tanácsköztársaság egészségügyi politikája. 1959.” — „Schultheisz—Tardy: Kapcsolatok az orosz—magyar egészségügy múltjából. 1960.” helyett: „Schultheisz E.—Tardy L.: Fejezetek az orosz—magyar orvosi kapcsolatok múltjából. 1960.” — „Palla Ákos: *Nymphis medicis*. 1962.” helyett: „Nymphis medicis. Szerk. Palla Ákos stb. 1962.” „Domány Imre Semmelweis könyve, 1958.” helyett: „Domány I.: Semmelweis küzdelmes élete a tudományos igazság szolgálatában. 1958.” — „Larger—Decker: Sebészkes és szemtükrök, 1961.” helyett: „Karger—Decker B.: Sebészkes és szemtükrök. 1961.” — „Gläser: A gyógyító kés, 1961.” c. munkája nem szerepel katalógusainkban (George SAVÁNAK jelent meg hasonló című munkája 1941-ben; GLÁSER Hugo orvostörténésznek magyar nyelven két munkája is megjelent az utóbbi években, de ezeknek egészen más a címe).

Még nehezebb kérdés elé állítja az olvasót „Haranghy László Babes Viktorról írt könyve a Román Tudományos Akadémia kiadásában”. Nem tűnik ki ebből, hogy a szóban forgó munka milyen címmel, hol, mikor és milyen nyelven jelent meg.

WESZPRÉMI nagy jelentőségű életrajzgyűjteményére a cikk kétizben is hivatkozik, mint *Succintára*: szabatosabb és helyesebb lett volna a mű teljes címét megadni: *Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia*.

Mindezek természetesen egyáltalán nem érintik a publikáció tudományos értékét, de feltétlenül megnehezítik a helyes tájékozódást.

TARDY LAJOS

Walter Hagemann halálára. 1964. május 16-án, hatvannégy éves korában, olyankor, amikor a tudományos alkotók jórészenek életműve még egy utolsó, nem egyszer minden megelőzőt felülmúló lendületet vesz, halt meg a német közléstudomány legnagyobb tekintélyű művelője a második világháború vége óta eltelt húsz év alatt. Még élénken emlékeztünkben él, hiszen a napilapok is bőven adtak róla hírt, amikor HAGEMANN odahagyta egy fényes tudományos pályafutást megkoronázó münsteri katedráját — mert nem tudott megalkudni, és a Német Demokratikus Köztársaságban keresett menedéket. Kevéssel azután volt ez, hogy *Dankt die Presse ab?* (Meghunyáskodik-e a sajtó?) c. műve megjelent, a „modern” sajtóerkölcsök mélybevágó kritikájával.

Ez a könyv több évig érlelődött, és a sajtó tudományos vizsgálatának szentelt életpálya végén a tudós lelkiismeretének megszólalását, az eszmék és a maga körül tapasztalt élet közti ellentmondás visszavonhatatlan felismerését jelentette. HAGEMANN egyetemi tanulmányait elvégezve sokáig mint gyakorló újságíró működött, utoljára a

müncheni *Neue Zeitung*nál (1945–1948). 1946-ban hívták meg egyetemi tanszékére, ahol kifejthette és taníthatta alap gondolatát: a publicisztikai eszközök, a közlés különböző módjainak közös, mindegyikre egyformán érvényes elméletét. 1947-ben írta első nagy művét (*Grundzüge der Publizistik*), és ebben fogalmazta meg emlékezetes definícióját, amely lehetővé tette, hogy a sajtó, a film, a rádió, a televízió problémáinak eddig külön utakon járó tudományos vizsgálatát egy összefüggő rendszerbe foglalja. 1951-ben alapította meg a Német Publicisztikai Társaságot, 1955-ben annak máig is élő *Publizistik* c. folyóiratát. Sorra jelentette meg újabb és újabb munkáit (*Die Zeitung als Organismus; Der Film, Wesen und Gestalt; Fernhören und Fernsehen* stb.). Utolsó nagy művét, a sajtó nemzetközi történetének tervezett nagy szintézisét már nem tudta befejezni.

Sokan elvontnak, túlrendszerezőnek érezték tanait és különösen film-elmélete – amely a játékfilmeket is a „közléstudomány” keretébe vonta – keltett sokakban megütközést. De egyéniségének, a sajtó elfajzása fölött vészharangot kongató művének hatása alól senki sem vonhatta ki magát. A kimondott, a leírt és a nyomtatott szó hatásának egyik legjelentékenyebb modern kutatója távozott el.

D. B.